

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Kapitel IX.

[Den Runemesterslægt *uha*, hvorom Kap. IV handler,] følger jeg [nu videre] nedover i Tiden.

Indskriften paa Tenen fra Konghell [se NI. S. 378 f., 566 ff.] er skreven med den kortere Rækkes Runer, sandsynlig omkring Aar 800. Runemesterens Navn er $\widehat{uu}f(i)$, hvilket betyder »Bjærgugle«, ligesom *uha*, der er Navn paa bl. a. Ødemotland-Indskriftens Runerister, betyder »Bjærgugle«. Hans Navn har faaet et Epitheton foran tilføiet: $\widehat{kuuk}\widehat{-uu}f(i)$, ligesom *hariuha* Brakteat Nr. 57. Konghell-Tenen har ligesom Ødemotland-Indskriften et Tegn, som er dannet af en retvendt *u*-Rune og en Stuprune af *u*. I Verbet *ff* »skrev« paa Konghell-Tenen har vi det samme Verbum som i *fpi* i Ødemotland-Indskriften og forkortet skrevet paa lignende Maade. Konghell-Indskriften anvender ligesom i Regelen Ødemotland-Indskriften ikke Skilletegn. Konghell-Indskriften er ligesom anden Linje af Ødemotland-Indskriften skreven fra høire mod venstre. Konghell-Indskriften er fortil og bagefter indrammet af to lodrette Stave. Beslægtede Rammestreger findes ved Ødemotland-Indskriften.

1) [Her tilføiet med Blyant i Manuskriptet:] NB. den store Guldskat fra Broholm i Fyn (Tidsskrift for nord. Oldkynd. II). I Broholm-Fundet var der én Brakteat.

Paa Grund af disse Overensstemmelser, som ikke alle kan være tilfældige, synes det utvivlsomt, at *Úfi*, som har skrevet Konghell-Indskriften, hører til samme Slægt som Uha, der har skrevet Ødemotland-Indskriften. Ikke alene er et Navn, som betyder »Bjærgugle«, nedarvet i Slægten, men ogsaa den Kunst at skrive Runer. Slægttraditionen har bevaret Kundskab om særegne Runetegn og om Særegenheder i Retskrivning og Ordvalg. Vi kan altsaa følge denne Slægt af Runemestre omtrent halvandet Aarhundred ned i Tiden. I dette lange Tidsrum er paa den ene Side mange enkelte Eiendommeligheder i Skrivekunsten bevarede, men dog finder vi, saaledes som Formerne af *m* og *k* i Konghell-Indskriften viser, at den vigtige Forandring af Skriften med de 24 Tegn til Skriften med de 16 Tegn er indtraadt.

Vi kan tillige se, at Slægtens Medlemmer har draget vidt omkring i Norden og øvet sin Kunst paa vidt forskellige Steder.

Paa en Bergvæg paa Hammeren ved det inderste af Trondhjemsfjorden, i Nærheden af Stenkjær, er indridset en Indskrift [NI. S. 373 ff., 565 ff.], som har en paafaldende Lighed med Konghell-Indskriften, men er noget ældre end denne. Runeristeren heder *uulf(i)*. Dette Navn kan være beslægtet med Dyrenavnet »Ulv«, men kan ogsaa betyde »Bergulv, Stenulv«, d. e. »Bjærgugle«. Hammeren-Indskriften har et Tegn, dannet af en retvendt *u*-Rune og en Stuprune af *u*, som Tegn for det lange *u*. Tegnets Form er ganske den samme, som Formen af et oftere i Ødemotland-Indskriften forekommende Tegn, der betegner *w*, medens det beslægtede Tegn i Konghell-Indskriften betegner langt *u*. Hammeren-Indskriften har *fb* »skrev«, det samme Ord, som forekommer i Konghell-Indskriften og skrevet med samme Forkortning. Runen *þ* har i Hammeren-Indskriften Sidestaven tilspidset ligesom Runen *þ* i Ødemotland-Indskriften. Hovedrækken Hammeren er ligesom Konghell-Runerne skreven fra høire mod venstre. Hammeren har Venderuner ligesom Ødemotland. Baade Hammeren og Ødemotland har *óss*-Runen som Tegn for *a*. Heller ikke Hammeren-Indskriften har Ordadskillelse.

Disse Overensstemmelser godtgjør efter mit Skjøn til Evidens, at ogsaa *Úfi*, som har ridset Hammeren-Indskriften omkring 750, har hørt til samme Slægt som den Runemester *Úfi*, der omkring 800 har indridset Runerne paa Konghell-Tenen. Et ældre Medlem af samme Slægt var den Uha, der har ridset Runerne paa Benstykket fra Ødemotland og paa Brakteaten fra Aagedal omkring 675. Endnu tidligere finder vi Medlemmer af samme Slægt som Brakteatkunstnere og Runeristere i Danmark; nemlig *uha* paa Brakteaten Nr. 79 fra Ribe Amt og *hariuha* paa Brakteaten Nr. 57 fra Sjælland.

Ogsaa *Úfi* har ved Slægttradition lært den Kunst at skrive Runer, ikke alene ganske i Almindelighed, men saaledes at han er bleven oplært i alle Kunstens Detaljer. I hans Indskrift finder vi i Modsætning til Konghell-Indskriften endnu bevaret et Runetegn, som er eiendommeligt for den længere Rækkes Skrift.

Hammeren-Indskriften inderst i Trondhjemsfjorden er i Rum vidt adskilt fra de andre Steder, hvor vi hidtil har fundet Runeindskrifter, som har været ridsede af Medlemmer af den samme Slægt; fra Jæderen, Lister og Mandals Amt, Konghell i Bohuslen, Jylland og Sjælland. Vi maa altsaa antage, at i det mindste

ét Medlem af Slægten, som har været professionel Runemester og som har levet omkring Midten af det 8de Aarh., har seilet fra det sydvestlige Norge langs Norges Kyst nordover til Trondhjemsfjorden. Thi at han skulde være kommen til det inderste af Trondhjemsfjorden over Land fra Sverige, synes mig meget usandsynligt.

I denne Forbindelse bør kanské ogsaa Indskriften fra Opedal ved Hardangerfjorden nævnes. Jeg er nu tilbøielig til at sætte den til Tiden omkring 600. Denne Indskrift er vel indridset af en Mand **Wagar*, hvis Navn i Dativ har lydt *wage*, thi han taler i Indskriften i første Person. Denne Indskrift har for langt *u* et Tegn, som er dannet af en retvendt *u*-Rune og en Stuprune af *u*. Men det er dog forskjelligt fra Tegnet for langt *u* i Indskrifterne fra Hammeren og Konghell. Nærmest staar det ved det ene Tegn *uu* i Konghell-Indskriften. Ellers har Opedal-Indskriften ikke særlige Overensstemmelser med Indskrifterne fra Ødemotland, Konghell, Hammeren. Men det kan mærkes, at den er skreven fra høire mod venstre, og at den mangler Skilletegn.

Mulig tør vi derfor antage, at den Mand, som har indridset Opedal-Indskriften, ialfald ved et enkelt Tegn (Tegnet for langt *u*) er bleven paavirket af en Runemester, som har hørt til Uhas Slægt. Hvis dette er rigtigt, vil en Særegenhed i en af Uha's Indskrifter føres noget længere tilbage i Tiden i samme Slægt.

Det er, tror jeg, et mærkeligt Resultat, som her er vundet. Vi kan følge samme Slægt af Runemestre i 3—400 Aar. Den optræder tidligst i Danmark, som det synes, i 5te Aarh.

Ved Midten af 7de Aarh. finder vi i det sydvestlige Norge Smykker, især Brakteater, som er arbejdede og forsynede med Indskrift af Mænd af samme Slægt. Ved Midten af 8de Aarh. har en Mand af den samme Slægt ridset en Indskrift paa en Bergvæg inderst i Trondhjemsfjorden. Og endelig har en Slægtning ridset en Indskrift ved Aar 800 paa en Ten, som er funden i Konghell.

Slægten er oprindelig en erulisk Slægt. Til den samme synes en erulisk Konge at have hørt.

Dette fører igjen til mange nye Slutninger. Vi ser nu tydelig, hvad vi allerede paa Forhaand maatte finde rimeligt, at Kunsten at skrive Runer ikke i Tidsalderen før Vikingetiden var almindelig udbredt hos Almuen i de nordiske Lande. De Indskrifter, som findes paa løse Gjenstande, især Smykker, og paa faste Mindesmærker fra hin Tid, maa tvertimod hidrøre fra professionelle Kunstnere. Disse Kunstnere tilhørte bestemte Skoler og bestemte Slægter, gennem hvilke Kunsten nedarvedes i Aarhundreder. De drog omkring i Norden og øvede sin Kunst. I Regelen seilede de fra Strand til Strand.

Naar nu de norske Indskrifter fra Tidsalderen før Vikingetiden oftest er indridsede af Mænd, som ikke fast boede paa det Sted, hvor Indskrifterne er fundne, og naar flere af disse Indskrifter er indridsede af Mænd af erulisk Herkomst, saa kan Indskrifterne ikke uden videre afgive Vidnesbyrd om den Sprogform, som taltes paa det Sted, hvor Indskrifterne er fundne.

Men navnlig naar Indskrifterne findes paa faste Mindesmærker, maa vi tro, at den Sprogform, som taltes paa de Steder, hvor Mindesmærkerne reistes, laa saa nær ved Indskrifternes Sprogform, at Indskrifterne let forstodes af de omboende Høvdinger.

Ligeledes er det rimeligt, at Runemestrenes Sprog, naar de reiste omkring i Norden, lidt efter lidt blev paavirket af Sprogformen i de Bygder, hvor de færdedes.

Vi faar saaledes gennem disse Betragtninger en naturligere Forklaring end den, som hidtil er given, af den Kjendsgjærning, at Sproget i Indskrifterne fra den førhistoriske Tid overalt i Norden er det samme, uagtet disse Indskrifter er saa vidt adskilte fra hverandre i Rum.

Dog er her tillige at fremhæve, at dette Runemestrenes Sprog, om hvilket jeg har søgt at gjøre det sandsynligt, at det er et erulisk Sprog, dog efter selve Indskrifternes Vidnesbyrd er et nordisk Sprog, hverken østgermansk (nærmest beslægtet med Gotisk) eller vestgermansk (nærmest beslægtet med Frisisk eller Nordtysk).